

М. А. Рубащенко, к.ю.н., асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ

У тезах проаналізовано положення чинного КК України, якими передбачено відповідальність за колабораціонізм. Доводиться, що колабораційна діяльність громадян України вже криміналізована в КК України.

В тезисах проанализированы положения действующего УК Украины, которыми предусмотрена ответственность за коллаборационизм. Приводится, что коллаборационная деятельность граждан уже криминализована в УК Украины.

The analysis of the provisions of the CC of Ukraine, which provides for responsibility for collaboration with the occupier, was carried out. The author developed that collaboration with the occupier of citizens of Ukraine had been criminalized in the Criminal Code of Ukraine.

Останнім часом в Україні посилюються дискусії стосовно необхідності криміналізації такого соціально-політичного явища на теренах тимчасово окупованих територій України, як колабораціонізм. Термін «колабораціонізм» (від франц. *collaboration* – співпраця) вживається переважно в історичних та політологічних науках та означає співробітництво з окупантами, співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників¹.

У 2014 р. законодавець уже робив спроби криміналізації колабораціонізму. Так, у первісному варіанті проекту Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України» (№ 1 207-VII) пропонувалося передбачити колабораційну діяльність як самостійну (окрему) форму державної зради (ст. 111 КК), а під самою колабораційною діяльністю пропонувалося розуміти умисне, добровільне співробітництво в будь-якій формі з окупаційною державою або її представниками на шкоду державним інтересам України². За замислом авторів цього законопроекту пункт про колабораціонізм мав стосуватися насамперед військовослужбовців, держслужбовців, працівників СБУ і прокурорських працівників, а «простий» громадянин України не повинен був підпадати під нього. У кінцевому варіанті зазначений пункт законопроекту був виключений.

Як убачається, кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена (криміналізована) в чинному КК України в складі такого злочину, як державна зрада (ст. 111 КК), а тому введення однойменної нової (самостійної) форми цього злочину призведе лише до плутанини та нестиме небезпеку порушення прав і свобод людини. Колабораційна діяльність може набувати будь-якої з існуючих форм державної зради, тобто переходу на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунства чи надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. При цьому важливими є наступні положення, що впливають із диспозиції ст. 111 КК:

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : Перун, 2005. – С. 553.

² Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України [Електронний ресурс] : проект Закону України / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50320. – Заголовок з екрана.

1. Діяння за способом опису визначені в узагальненій формі (крім, шпигунства) і тому такі форми об'єктивної сторони, як «перехід на бік ворога...» та «надання допомоги в проведенні підривної діяльності...» можуть охоплювати найрізноманітніші форми колабораційної діяльності, що здійснюються практично в будь-якій сфері: військовій, адміністративній (управлінській), економічній і навіть побутовій (наприклад надання житла чи транспорту особам, які вчиняли диверсійні акти).

2. Така діяльність може бути караною тільки якщо вона *умисно* здійснюється громадянином України *на шкоду* суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Зазначене положення, яким починається диспозиція ст. 111 КК, має важливе обмежувальне та захисне значення. Воно дозволяє виключити криміналізацію самого факту перебування у взаємозв'язках із окупантом як такого і гарантувати права мешканців окупованої території. Іншими словами, кримінальна відповідальність настає не за будь-яку колаборацію, а тільки за такі конкретні колабораційні діяння, які є умисними, та якими заподіюється істотна шкода суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України або створюється реальна загроза її заподіяння. Не можна розглядати як колабораціонізм саме лише перебування на певній службі чи посаді (навіть найвищій) або лише здійснення владних, службових чи професійних функцій від імені окупанта (наприклад, здійснення функції правосуддя суддями, здійснення управлінських функцій посадовими особами органів місцевого самоврядування на тимчасово окупованій території тощо), якщо при цьому умисно не заподіюється шкода охоронюваному об'єкту. При цьому недопустимо підводити під «шкоду суверенітетові, цілісності та недоторканності...» те, що тільки самим фактом перебування на певній посаді, особа допомагає легітимізувати владу окупанта чи сприяє існуванню або зміцненню його влади. Не можна забувати, що сотні тисяч людей, які мешкають в Криму та в окремих районах Донецької та Луганської областей фактично були залишені без захисту, багато з них не мають можливості покинути ці території, та вони і не зобов'язані це робити, оскільки живуть на своїй рідній землі. Цим людям треба десь працювати, навчатися, відпочивати тощо. Тому слід пам'ятати, що невійськова колаборація часто має вимушений характер, виступає способом самозбереження населення та результатом жорстких контролюючих заходів з боку окупаційного режиму.

3. Суб'єктом кримінально-караних форм колабораційної діяльності, які підпадають під державну зраду, виступає тільки громадянин України. Іноземці та особи без громадянства можуть нести кримінальну відповідальність лише за таку співпрацю з окупантом, що підпадає під ознаки іншого окремого складу злочину (наприклад, складу диверсії, шпигунства тощо) чи пособництва в певному злочині (наприклад пособництво в терористичному акті). Отже надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам в проведенні підривної діяльності проти України, за відсутності ознак іншого складу злочину, на сьогодні не є кримінально караним. Це стосується як тих мешканців тимчасово окупованих територій, які не були громадянами України, так і тих, які припинили громадянство в установленому порядку, а так само іноземців та апатридів, що прибули на територію цих територій після початку окупації.

Таким чином, колабораційна діяльність громадян України вже криміналізована в чинному КК у межах визначених у законі форм державної зради. Її розширення створить небезпеку розмивання меж кримінальної відповідальності та загрожуватиме правам мешканців окупованих територій. Натомість законодавцю необхідно вдосконалити кримінальне законодавство в частині відповідальності за надання допомоги (сприяння) окупаційній владі в проведенні підривної діяльності проти України, здійснюваного іноземцями та особами без громадянства.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

**СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА:
ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ЗАКОНОТВОРЕННЯ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
12–13 жовтня 2016 року

Харків
«Право»
2016

УДК 343.2/.7(477)-029:3
ББК 67.9(4УКР)308
С69

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),
В. І. Борисов (заступник головного редактора),
А. П. Гетьман, М. І. Панов, В. І. Тютюгін, В. С. Батиргарєєва,
Л. М. Демидова, І. О. Зінченко, Д. П. Євтєєва

С69 **Соціальна** функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування : матеріали між-нар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт. 2016 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – 564 с.
ISBN 978-966-937-075-4

УДК 343.2/.7(477)-029:3
ББК 67.9(4УКР)308

ISBN 978-966-937-075-4

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
- © Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, 2016
- © Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2016
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2016